

ЛИТЕРАТУРА

1. Формування продовольчих ресурсів в Україні / [Кулаєць М. М., Бабієнко М. Ф., Лайко П. А., Витвицька О. Д.] // Економіка АПК. — 2010. — № 2. — С. 41–47.
2. USDA Agriculture Projections to 2017 / USDA Long-term Projections, February 2008. — P. 110.

Механизмы реагирования и гарантирования продовольственной безопасности должны удовлетворять как неотложные, так и более долгосрочные потребности и должны быть ориентированы и на городское, и на сельское малоимущее население.

Ключевые слова: механизмы реагирования, сценарное моделирование, моделирование импульсных процессов, состояние продовольственной безопасности.

The mechanisms of reacting and avouching for food safety must satisfy both urgent and more long-term necessities and must be oriented both to city and on rural poor population.

Key words: Mechanisms of reacting, scenario design, a design is impulsive processes, state of food safety.

Савченко Ю. Ю.,

доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та родинного виховання
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат психологічних наук

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАТІ ДОШКІЛЬНИКА

У статті розглядаються аспекти становлення психологічної статі дітей дошкільного віку. Аналізуються методологічні підходи до феномену статі. Розкривається структурна модель психологічної статі дітей дошкільного віку.

Ключові слова: стать, гендер, психологічна стать, статева самосвідомість, статева ідентичність, статева роль.

Історія досліджень психологічної статі людини доволі нетривала. Нині складно з'ясувати, хто вперше увів у науковий обіг термін «психологічна стать», хоча розуміння його основних аспектів можна знайти ще у античних авторів (Платон, Ксенофонт). Ця тема набула особливої популярності в наш час: за останні 30 років видано (з урахуванням результатів статистичних досліджень) понад 40 тисяч наукових праць з проблеми психологічних відмінностей між статями.

Велику увагу приділяли цій тематиці у перші роки радянської влади. Проте конкретні питання психології статі почали розроблятися різними психологічними напрямками лише в останні десятиліття.

У вітчизняній психології на статеву зумовленість розвитку особистості вперше звернули увагу О. Асмолов, О. Белкін, І. Кон, Д. Ісаєв, В. Каган. Вони і ввели поняття «психологічна стать» у науковий глосарій психології особистості. У дослідженнях різних аспектів становлення особистості зазначалося, що органічний розвиток сам по собі ще не робить людину чоловіком або жінкою у соціально-психологічному та особистісному розумінні, він має доповнюватися психологічною статтю, яка проявляється у різних особливостях соціальної поведінки, пов'язаних зі статевим диморфізмом [1; 4; 6].

Питання статі належить до складних психологічних, історико-культурних, соціальних та клінічних проблем. Для кращого розуміння проблематики психологічної статі особистості розглянемо основні поняття, що характеризують це утворення.

В західній (англомовній) психології тенденція розмежовувати дефініції біологічної статі людини — «sex» і «gender» — як соціальної конструкції жіночої та чоловічої поведінки, засвоєної людиною, з'явилась у представників феміністського руху. Аналіз літературних даних західної психології свідчить про суперечливість визначень дефініцій «стать» і «гендер». Низка дослідників (F. Parsons, R. West, M. Taylor) вказують на те, що стать — біологічна категорія, детермінована чоловічими та жіночими статевими хромосомами, що проявляється у статевих характеристиках (первинні й вторинні статеві ознаки), а гендер — набута поведінка, культурно асоційована з буттям чоловіка або жінки.

У свою чергу, К. Уест і Д. Зіммерман розглядають стать скоріше як соціальну, ніж біологічну категорію: «Стать — це визначеність, яка базується на використанні соціально прийнятих біологічних критеріїв для класифікації індивідів як чоловіків або жінок [11, с. 96]». Ці дослідники, зазначають, що гендер не являє собою сукупність особистісних психологічних рис чи роль, а є продуктом особливого соціального утворення і конструюється через взаємодію: «Гендер є діяльністю з організації ситуативної поведінки у світлі нормативних уявлень про атитюди та дії, що відповідають категорії належності до статі» [11, с. 96].

Таким чином, дефініція «психологічна стать», як її розглядають вітчизняні і зарубіжні дослідники, не є аналогом, а скоріше одним з компонентів більш широкого поняття «гендер».

Якими ж є сучасні теоретичні підходи до визначення психологічної статі? Передусім психологічна стать розглядається як система певних потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, що характеризують уявлення людини про саму себе як представника певної статі, а також способів поведінки, що реалізують ці уявлення [12].

Психологічна стать — це складний процес статевої соціалізації, засвоєння дитиною норм статевої ролі, яка ґрунтується на нормах та звичаях відповідної культури [1].

Відомо, що першим і необхідним кроком у становленні психологічної статі є процес виникнення статевої самосвідомості в онтогенезі особистості. Статева самосвідомість є частиною образу самої себе і на початковому етапі розвитку здебільшого модальна, базується на самовідчуттях як афективна частина образу себе. У міру становлення особистості формується когнітивна частина образу самої себе (знання про себе) і статева самосвідомість набуває ознаки амодальності [3].

Спираючись на трикомпонентну структуру самосвідомості особистості [9], можна охарактеризувати статева самосвідомість таким чином:

- пізнання своєї подібності й несхожості з представниками власної статі на відміну від представників протилежної;
- типізація та індивідуалізація «Я», емоційна оцінка самого себе як представника певної статі;
- самоствердження власного «Я» у спілкуванні та діяльності.

Становлення статевої самосвідомості — це поява суб'єктивності у розвитку особистості, що, на думку Л. С. Виготського, є специфічною «точкою зустрічі» ідеальної та реальної форми її поведінки: до того ідеальна форма, яка виявляється наприкінці розвитку, вже існує і безпосередньо взаємодіє з реальною формою розвитку [2]. Таким чином, статева самосвідомість виконує регуляторну функцію: забезпечує індивідуальну реалізацію ідеального образу.

Окремий напрямок у дослідженнях психологічної статі індивіда становлять дослідження статевої ідентифікації.

Поширеною є думка, що найбільш точною дефініцією статевої ідентифікації виступає емоційно-пізнавальне отождоження дитини з представником своєї статі та дієва орієнтація на нього [8].

Завдяки усвідомленню власної статевої ідентифікації у дитини виникають почуття тотожності з представниками власної статі («ми — хлопчики» або «ми — дівчатка»), бажання підтримати «престиж» своєї статі, підкреслити чоловічу або жіночу сутність.

На думку В. Мухіної, ідентифікація за статтю свідчить про позитивні досягнення у розвитку особистості дитини: про появу самосвідомості, формування інтересів й орієнтації на майбутнє; визначає поведінку і характер спілкування з однолітками [7].

У процесі статевої ідентифікації формується статева ідентичність як усвідомлена належність індивіда до певної статі. Це результат складного біосоціального процесу, що поєднує онтогенез, статева соціалізацію і розвиток самосвідомості, яка базується на соматичних ознаках, поведінкових та характерологічних властивостях і оцінюється за ступенем відповідності або невідповідності нормативному стереотипу маскулінності / фемінінності.

На думку В. Століна, статева ідентичність (статева самосвідомість) — це думка індивіда про самого себе як представника певної статі відповідно до статевого еталону [10].

До наступного важливого компонента становлення психологічної статі особистості відносять її статева роль.

Статева роль визначається як сукупність типових соціальних настановлень і специфічних форм діяльності, найбільш прийнятних для представників певної статі; як відповідна система приписів, модель поведінки індивіда, що детермінує його належність до тієї або іншої статі.

Статева роль, як і будь-яка інша соціальна роль, — це конструкт, завдяки якому окрема людина включається у суспільне життя, оскільки виконання ролі вимагає здійснення специфічних функцій. Вона відкриває особистості доступ до певних цінностей, включає її у певні види діяльності та спілкування, визначає її ставлення до навколишнього світу.

Особливе місце у дослідженні питання становлення психологічної статі індивіда займають питання її онтогенезу. На думку більшості дослідників, становлення психологічної статі починається на ранніх етапах онтогенезу і триває протягом усього життя. Вже до 1,5 року діти починають розрізняти власну стать,

у цей період формується первинна статева ідентичність, яка виступає найбільш стійким, стержневим елементом самосвідомості. У два роки дитина вже знає свою стать, але не може пояснити цю атрибуцію. Разом з тим більшість дітей лише у віці трьох років стають спроможними робити це правильно. Трирічні діти, як зазначалось, знають свою стать, а вже у чотири роки вміють розрізнати стать оточуючих їх людей, хоча й асоціюють це із зовнішніми, доволі випадковими ознаками. Наступним етапом у розвитку психологічної статі дитини виступає період від 3 до 4 років. У цьому віці діти припускають принципову можливість зміни статі, хоча на запитання: «Ким ти хочеш бути — хлопчиком чи дівчинкою?» — більшість дошкільників відповідають, що хочуть залишатися у своїй статі.

Результати досліджень процесу становлення психологічної статі дітей четвертого року життя свідчать про те, що в цьому віці статева ідентифікація доповнюється статевими перевагами, тяжінням до певних видів діяльності, полярністю інтересів хлопчиків і дівчаток, відповідністю їх поведінки суспільним статеворольовим стандартам. Особливо важливим є той факт, що цей віковий період характеризується присвоєнням дитиною відповідних соціальних стандартів статеворольового репертуару; поступово зростаючою консолідацією дошкільників з однолітками своєї статі. Доведено також, що у дошкільному дитинстві хлопчики віддають більшу перевагу своїй ролі на всіх вікових етапах розвитку людини; досить рано і достатньо точно відбувається диференціація «чоловічих» та «жіночих» ігрових ролей.

У віці 4–5 років посилюється інтерес дітей до геніталій і вивчення їх відмінностей у представників протилежної статі під час ігор з роздяганням. Цей вік характеризується й збільшенням інтересу до механізму народження дітей, розвитком уявлень про цю подію. Вчені зафіксували, що близько 30 % п'ятирічних дітей виявляють інтерес до процедури перебігу родового акту [5].

Саме в цьому віці спостерігаються перші порушення ідентифікації статі, пов'язані з відхиленнями в її біологічній основі. У таких дітей — зі збільшенням контактів з однолітками і дорослими — виникало відчуття своєї «несхожості», «нетотожності», що спричиняло внутрішню потребу з'ясувати характер свого дефекту шляхом порівняння власних фізичних ознак з ознаками інших людей. У п'ять років дитина вже здатна ставити саму себе на місце іншої людини, приймати її роль, ідентифікувати власну роль з батьком тієї самої статі.

Особливо активно дитина привласнює поведінкові форми, інтереси та цінності своєї статі до кінця дошкільного віку, що проявляється у переважанні статевої тематики дитячих малюнків.

На думку вчених, до 6–7 років більшість дітей остаточно усвідомлює незворотність власної статевої належності. Цей вік виступає певним етапом у становленні психологічної статі. Саме в цей час відбувається статева диференціація діяльності, настановлень, інтересів, стилю поведінки. Хлопчики і дівчатка обирають за власним бажанням різноманітні рольові ігри, розподіляють ролі між ігровими партнерами. Така стихійна статева сегрегація сприяє кристалізації та усвідомленню статевої відмінностей. Водночас доведено, що у цьому віці вже сформована статева ідентичність [5].

Становлення психологічної статі розглядається як складний біосоціальний процес, в якому генетична програма і передбачена культурою статева соціалізація виступають у нерозривній єдності, відбиваючись у самосвідомості індивіда.

Розглядаючи психологічну стать, ми визначили основні її складові, які представлені на *рис. 1*.

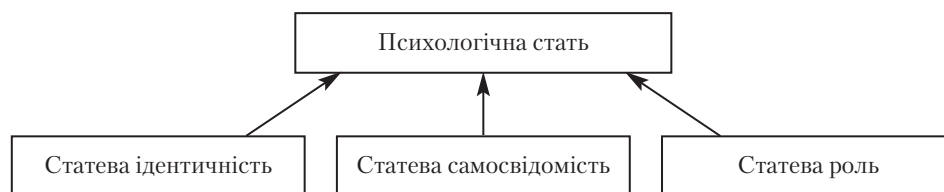

Рис. 1. Модель психологічної статі дошкільника

У статті з'ясовано, що становлення психологічної статі як комплексного особистісного утворення починається у старшому дошкільному віці, оскільки перші 5–6 років життя — це період, коли закладаються і розвиваються найбільш глибокі рівні психіки (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк й ін.).

У зв'язку з цим підкреслюємо, що у дитинстві батьки є зразком для наслідування і джерелом інформації про те, якими мають бути хлопчик і дівчинка, як їм потрібно поводитися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования / Александр Григорьевич Асмолов. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. — 104 с.
2. Виготский Л. С. Психология / Лев Семенович Виготский. — М. : Эксмо-Пресс, 2000. — 1008 с. — (Серия «Мир психологии»).

3. *Геодакян В. А.* Роль полов в передаче и преобразовании генетической информации / Виген Артаваздович Геодакян // Проблемы передачи информации. — 1965. — № 1. — С. 105–112.
4. *Исаев Д. Н.* Половое воспитание детей : медико-психологические аспекты / Д. Н. Исаев, В. Е. Каган. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — Л. : Медицина, 1988. — 160 с.
5. *Исаев Д. Н.* Психогигиена пола у детей : руководство для врачей / Д. Н. Исаев, В. Е. Каган. — Л. : Медицина, 1986. — 336 с.
6. *Кон И. С.* Введение в сексологию / Игорь Семенович Кон. — М. : Медицина, 1988. — 320 с.
7. *Мухина В. С.* Проблемы генезиса личности / Валерия Сергеевна Мухина. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — М. : Педагогика, 1985. — 272 с.
8. *Палій А. А.* Особливості статевої ролі дітей дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.01 / А. А. Палій. — К., 1996. — 24 с.
9. *Психология : словарь* / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Политиздат, 1990. — 494 с.
10. *Столин В. В.* Самосознание личности / Владимир Владимирович Столин. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1983. — 286 с.
11. *Уэст К.* Создание гендера / К. Уэст, К. Д. Зиммерман // Гендерные тетради / СПб филиал Института социологии РАН. — СПб., 1997. — Вып. 1. — С. 94–124.
12. *Юферева Т. И.* Формирование психологического пола / Т. И. Юферева // Формирование личности в переходный период от подросткового к юношескому возрасту. — М. : Педагогика, 1987. — С. 68–75.

В статье рассматриваются аспекты становления психологического пола детей дошкольного возраста. Анализируются методологические подходы к феномену пола. Раскрывается модель психологического пола детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: пол, гендер, психологический пол, половое самосознание, половая идентичность, половая роль.

The aspects of becoming of psychological gender of children of preschool age are examined in the article. The methodological going is analysed near the phenomenon of gender. The model of psychological gender of children of preschool age opens up.

Key words: sex, gender, psychological gender, sexual consciousness, sexual identity, sexual role.

Сіднева К. О.,

магістратка Київського університету імені Бориса Грінченка

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КОЛЕДЖУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто основні проблеми, з якими стикається студент — першокурсник вступивши до університетського коледжу. Також розкрито важливість та доцільність застосування соціально-педагогічних умов, які сприятимуть скорішому перебігу адаптації першокурсників.

Ключові слова: адаптація, першокурсник, студентський вік, колектив.

Сьогодні в системі вищої освіти широко обговорюється проблема адаптації першокурсників, і це не випадково, адже від успішності цього процесу залежить подальша професійна кар'єра та особистісний розвиток майбутнього спеціаліста. Студентство у класифікації періодів життя людини цей вік визначається як пізня юність чи рання зрілість. Відсутність єдиного терміна вже говорить про складності, неоднозначність психологічних характеристик цього періоду життя. Дослідницький і практичний інтерес до вивчення різноманітних і суперечливих проблем адаптації першокурсників полягає в тому, що оскільки студентське життя починається з першого курсу, то успішна, ефективна, та оптимальна адаптація першокурсників до життя і навчання у коледжі — запорука подальшого розвитку кожного студента як людини та майбутнього фахівця.

Метою статті є розгляд основних проблем у процесі адаптації першокурсників до умов університетського коледжу та виявлення соціально-педагогічних факторів, які б змогли покращити цей процес.

Головними **завданнями статті** є: виявлення чинників, які заважають успішному проходженню першокурсниками процесу адаптації; розгляд з наукової точки зору даного питання; визначення соціально-педагогічних умов, які сприятимуть адаптації.